

۶۰/۱۴۷ - اصول و رهنمودهای اساسی درباره حق دادخواهی و جبران خسارت برای قربانیان موارد نقض فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض شدید قانون بین‌المللی بشر دوستانه

مجمع عمومی،

به پیروی از منشور ملل متحد، اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱، میثاق‌های بین‌المللی مربوط به حقوق بشر^۲، سایر اسناد مربوط به حقوق بشر و اعلامیه و برنامه اقدام وین^۳،

ضمن تأیید اهمیت رسیدگی به مساله دادخواهی‌ها و جبران خسارت برای قربانیان موارد نقض فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و موارد نقض جدی قانون بین‌المللی بشر دوستانه به روشی نظام‌مند و کامل در سطوح ملی و بین‌المللی، با اذعان به امور فوق، با شناسایی حق قربانیان برای برخورداری از دادخواهی‌ها و جبران خسارت، جامعه بین‌المللی عهد خود را درباره برطرف کردن رنج قربانیان، بازماندگان و نسل‌های آینده انسان حفظ، و بار دیگر حقوق بین‌الملل را در این زمینه تأیید می‌کند. با یادآوری تصویب اصول و رهنمودهای اساسی درباره حق دادخواهی و جبران خسارت برای قربانیان موارد نقض فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض شدید قانون بین‌المللی بشر دوستانه به وسیله کمیسیون حقوق بشر در قطعنامه ۲۰۰۵/۲۵ مورخ ۱۹ آوریل ۲۰۰۵^۴ و شورای اقتصادی و اجتماعی در قطعنامه ۲۰۰۵/۳۰ مورخ ۲۵ ژوئیه ۲۰۰۵ خود که در آن شورا به مجمع عمومی توصیه کرد اصول و رهنمودهای اساسی را تصویب کند،

۱- اصول و رهنمودهای اساسی درباره حق دادخواهی و جبران خسارت برای قربانیان موارد نقض فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض شدید قانون بین‌المللی بشر دوستانه را که به قطعنامه حاضر ضمیمه شده به تصویب برساند؛

۲- توصیه می‌کند کشورها اصول و رهنمودهای اساسی را رعایت کنند، احترام به آن را ترویج کنند و آنها را مورد توجه اعضای قوه مجریه کشور، به ویژه مقامات و مسئولان اجرای قانون و ارتش و نیروهای امنیتی، قوه‌های مقننه و قضاییه، قربانیان و نمایندگان آنان، مدافعان و وکلای حقوق بشر، رسانه‌ها و مردم به طور کلی قرار دهند؛

۳- از دبیر کل تقاضا می‌کند برای اطمینان از انتشار اصول و رهنمودهای اساسی به کلیه زبان‌های رسمی سازمان ملل متحد به گسترده‌ترین شکل ممکن، از جمله با انتقال و ابلاغ آنها به دولت‌ها و سازمان‌های بین‌دولتی و غیر دولتی و با گنجاندن اصول و رهنمودهای اساسی در انتشارات سازمان ملل با عنوان «حقوق بشر: گردآوری اسناد بین‌المللی» اقدامات لازم را انجام دهد.

شصت و چهارمین جلسه عمومی مورخ

۱۶ دسامبر ۲۰۰۵

۱- قطعنامه ۲۱۷۸ (III)

۲- قطعنامه (xxi) ۲۲۰۰A ضمیمه

۳- A/CONF.۱۵۷/۲۴ بخش اول فصل سوم

۴- به سوابق رسمی شورای اقتصادی و اجتماعی، ۲۰۰۵ ضمیمه شماره ۳ و غلطنامه چاپی (غلطنامه ۱ و ۲/۲۲/۲۰۰۵)، فصل دوم قسمت الف نگاه کنید.

پیوست

اصول و رهنمودهای اساسی درباره حق دادخواهی و جبران خسارت برای قربانیان موارد نقض فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض شدید قانون بین‌المللی بشر دوستانه.

مقدمه

مجمع عمومی

با یادآوری مفاد مربوط به تامین حق دادخواهی برای قربانیان موارد نقض قانون بین‌المللی حقوق بشر که در اسناد متعدد بین‌المللی به ویژه ماده ۸ اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱، ماده ۲ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی^۲، ماده ۶ میثاق بین‌المللی حذف کلیه اشکال تبعیض نژادی^۳، ماده ۱۴ کنوانسیون ضد شکنجه و سایر مجازات‌ها و رفتار بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز^۴، و ماده ۲۹ کنوانسیون حقوق کودک^۵، و حقوق بین‌المللی بشردوستانه به گونه‌ای که در ماده ۲ کنوانسیون لاهه درباره قوانین و رسوم جنگ در خشکی مورخ ۱۸ اکتبر ۱۹۰۷ (کنوانسیون چهارم)^۶، ماده ۹۱ پروتکل الحاقی به کنوانسیون‌های ژنو مورخ ۱۲ اوت ۱۹۴۹، و مربوط به محافظت از قربانیان مناقشات مسلحانه بین‌المللی (پروتکل اول) مورخ ۸ ژوئن ۱۹۷۷^۷، و مواد ۶۸ و ۷۵ اساسنامه دادگاه بین‌المللی کیفری رم^۸، درج شده

۵ - قطعنامه (XX) A ۲۱۰۶، پیوست ۵

۶ - سازمان ملل متحد، مجموعه معاهدات جلد ۱۴۶۵ شماره ۲۴۸۴۱

۷ - همان منبع جلد ۱۵۷۷، شماره ۲۷۵۳۱

۸ - نگاه کنید به بنیاد وقف کارنگی برای صلح بین‌المللی، کنوانسیون‌ها و اعلامیه‌های ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷ (نیویورک، مطبوعات دانشگاه آکسفورد، ۱۹۱۵).

۹ - سازمان ملل متحد، مجموعه معاهدات جلد ۱۱۲۵، شماره ۱۷۵۱۲

۱۰ - سوابق رسمی سازمان ملل درباره کنفرانس نمایندگان دیپلماتیک تام‌الاختیار درباره تاسیس دادگاه بین‌المللی کیفری، رم، ۱۵ ژوئن تا ۱۷ ژوئیه ۱۹۹۸، جلد اول: اسنادنهایی (انتشارات سازمان ملل ۵. I. E. ۲. Sales No. قسمت الف

با یادآوری مفاد مربوط به تامین حق دادخواهی برای قربانیان موارد نقض قانون بین‌المللی حقوق بشر که در کنوانسیون‌هایی منطقه‌ای ذکر شده، از جمله ماده ۷ منشور آفریقا درباره حقوق بشر و مردمان^{۱۱}، ماده ۲۵ کنوانسیون امریکایی حقوق بشر^{۱۲}، و ماده ۱۲ کنوانسیون محافظت از حقوق بشر و آزادی‌های بنیادی^{۱۳}،

با یادآوری اعلامیه اصول اساسی عدالت برای قربانیان جنایت و سوءاستفاده از قدرت براساس تاملات و مشاورات به عمل آمده در هفتمین کنگره سازمان ملل درباره پیشگیری از جنایت و رفتار با مجرمان، و قطعنامه ۴۰/۳۴ مورخ ۲۹ نوامبر ۱۹۸۵ مجمع عمومی، که مجمع براساس آن، متن توصیه شده به وسیله کنگره را تصویب کرد،

با تأیید دوباره اصول قید شده در اعلامیه اصول اساسی عدالت برای قربانیان جنایت و سوءاستفاده از قدرت، از جمله این که با قربانیان باید با رأفت و احترام به حیثیت آنان رفتار شود، و حق آنان برای دسترسی به عدالت و ساز و کارهای جبران و اصلاح به طور کامل رعایت شود، و ایجاد، تقویت و افزایش اعتبارات ملی برای پرداخت خسارت به قربانیان همراه برقراری موثر و سریع حقوق مناسب و حق دادخواهی برای قربانیان باید تشویق شود،

با توجه به این که اساسنامه دادگاه بین‌المللی کیفری رم، ایجاد اصول مربوط به جبران خسارت قربانیان، یا از بابت آنان، از جمله اعاده، غرامت و بازپروری را ایجاد می‌کند، مجمع عمومی کشورهای طرف را برای تامین منافع قربانیان و خانواده‌های آنان در چارچوب اختیارات قضایی دادگاه رم ملزم می‌سازد صندوقی از وجوه امانی به وجود آورند، و به دادگاه ماموریت می‌دهد «از ایمنی، رفاه و آسایش جسمی و روانی، حیثیت و حریم خصوصی قربانیان» حمایت به عمل آورد و مشارکت قربانیان را در تمام «مراحل دادرسی که با موازین اساسنامه دادگاه رم مناسب باشد»، میسر سازد.

با تأیید این که اصول و رهنمودهای اساسی ذکر شده در این سند معطوف به موارد نقض فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض جدی قانون بین‌المللی بشردوستانه‌ای است که به علت ما هیت بسیار خطرناک خود، توهین به شرافت و حیثیت انسان به شمار می‌آیند،

با تاکید بر این که اصول و رهنمودهای اساسی ذکر شده در این سند، تعهدات حقوقی بین‌المللی یا ملی جدیدی به وجود نمی‌آورند بلکه هدف شناسایی سازوکارها، روش‌ها، تشریفات و شیوه‌ها برای اجرای تعهدات حقوقی موجود براساس قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون بین‌المللی بشردوستانه تکمیلی است، اگر چه از نظر ضوابط متفاوت هستند،

با یادآوری این که حقوق بین‌الملل دارای تعهد برای پیگرد قضایی مرتکبان به بعضی از جرایم بین‌المللی براساس تعهدات بین‌المللی کشورها و مقررات قانون ملی یا آن گونه که در اساسنامه‌های قابل اجرای ارگان‌های قضایی بین‌المللی پیش‌بینی شده، است، و یادآوری این که وظیفه تحت پیگرد قرار دادن، امکان اجرای تعهدات حقوق بین‌الملل را براساس مقررات و رویه‌های قضایی ملی تقویت و از مفهوم تکمیل‌کنندگی حمایت می‌کند،

۱۱- سازمان ملل متحد، مجموعه معاهدات، جلد ۱۵۲۰ شماره ۲۶۳۶۳

۱۲- همان منبع، جلد ۱۱۴۴، شماره ۱۷۹۵۵

۱۳- همان منبع، جلد ۲۱۳، شماره ۲۸۸۹

با توجه به این که هدف انواع آزار و تعدی در زمان معاصر، اساساً اشخاص است ممکن است علیه گروه‌هایی از اشخاص نیز باشد که به صورت دسته جمعی مورد تعدی و آزار قرار گیرند.

با قبول این‌که، جامعه بین‌المللی به منظور رعایت حق قربانیان برای برخورداری از حق دادخواهی و جبران خسارت، به وعده خود برای خاتمه دادن به رنج قربانیان، بازماندگان و نسل‌های آینده انسان عمل می‌کند و اصول حقوق بین‌الملل مربوط به پاسخگویی، عدالت و حکومت قانون را بار دیگر تأیید می‌کند،

با اعتقاد به این که جامعه بین‌المللی در اتخاذ دیدگاهی به طرفداری از قربانیان، همبستگی انسانی خود را با قربانیان موارد نقض حقوق بین‌الملل، از جمله قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون بین‌المللی بشردوستانه، و با بشریت به طور کلی، براساس پیروی از اصول و رهنمودهای اساسی تأیید می‌کند،

اصول و رهنمودهای اساسی زیر را تصویب می‌کند:

اول - تعهد به احترام، رعایت احترام قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون بین‌المللی بشردوستانه و اجرای آنها.

۱- تعهد به احترام، تأمین احترام برای قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون بین‌المللی بشردوستانه به گونه‌ای که براساس مجموعه‌های قانون مربوطه زیر پیش‌بینی شده است:

(الف) معاهداتی که يك کشور طرف آن است؛

(ب) حقوق یا قوانین عرفی بین‌المللی؛

(ج) قانون ملی هر کشوری.

۲- کشورها، اگر تاکنون چنین نکرده‌اند باید به موجب حقوق بین‌الملل، اطمینان حاصل کنند که قانون ملی آنها با رعایت موارد زیر با تعهدات حقوقی بین‌المللی آنها سازگار شود:

(الف) گنجاندن معیارهای قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون بین‌المللی بشردوستانه در قانون ملی خود، یا اجرای آنها در نظام قضایی ملی خود؛

(ب) تصویب قانون و رویه‌های اداری مناسب و موثر و سایر تدابیر مناسب که امکان دسترسی عادلانه، موثر و فوری به عدالت را فراهم سازد؛

(ج) امکان دسترسی کافی، موثر، سریع و مناسب به حق دادخواهی از جمله جبران خسارت، به گونه‌ای که در زیر تعریف شده؛

(د) حصول اطمینان از این که قانون ملی آنها از قربانیان، حداقل به میزان مشابه حمایتی که تعهدات بین‌المللی آنها ایجاب می‌کند، حمایت به عمل آورد.

دوم - شمول تعهدات

۳- تعهد به احترام، تأمین احترام برای قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون بین‌المللی بشردوستانه، به گونه‌ای که براساس مجموعه‌های قانون مربوطه پیش‌بینی شده، از جمله شامل انجام وظایف زیر:

(الف) وضع قانون و مقررات اداری مناسب و سایر مقررات مناسب برای پیشگیری از موارد نقض

(ب) تحقیق موثر، سریع، کامل و بیطرفانه موارد نقض، و هر جا مناسب بود، اقدام علیه کسانی که براساس قانون ملی و بین‌المللی مسئول هستند؛

(ج) فراهم کردن امکان دسترسی برابر و موثر به عدالت برای کسانی که ادعا می‌کنند قربانی نقض قانون حقوق بشر یا قانون بشردوستانه هستند، به گونه‌ای که در زیر شرح داده شده، بدون توجه به این که چه کسی ممکن است در نهایت مسئول نقض فوق باشد؛

(د) تأمین حق دادخواهی موثر برای قربانیان، از جمله جبران خسارت به گونه‌ای که در زیر توضیح داده شده است.

سوم - نقض‌های فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض‌های شدید قانون بشردوستانه بین‌المللی که براساس حقوق بین‌الملل جرم به شمار می‌آیند

۴- در موارد نقض‌های فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض‌های شدید قانون بین‌المللی بشردوستانه تحت حقوق بین‌الملل، کشورها وظیفه دارند تحقیق کنند و، اگر مدرک کافی موجود است، وظیفه دارند شخص به ظاهر مسئول موارد نقض را به جریان دادرسی تسلیم کنند و، اگر مجرم تشخیص داده شد، وظیفه دارند او را مجازات کنند. به علاوه، در این موارد، کشورها باید براساس حقوق بین‌الملل با یکدیگر همکاری و به ارگان‌های قضایی بین‌المللی ذیصلاح در امر تحقیق و پیگیری این نقض‌ها کمک کنند.

۵- به این منظور، کشورها، هر جا که در یک معاهده قابل اجرا یا تحت سایر تعهدات حقوق بین‌الملل قید شده باشد، باید مفاد مناسب برای صلاحیت قضایی جهانی را در قانون ملی خود بگنجانند یا اجرا کنند. به علاوه، هر جا که در یک معاهده قابل اجرا یا سایر تعهدات حقوق بین‌الملل چنین پیش‌بینی شده باشد، کشورها باید استرداد یا تسلیم مجرمان را به کشورهای دیگر و به نهادهای قضایی مناسب بین‌المللی تسهیل کنند و کمک قضایی و سایر شکل‌های همکاری را برای تحقق عدالت بین‌المللی، از جمله کمک به، و حمایت از قربانیان و شاهدان، سازگار با معیارهای قانونی بین‌المللی حقوق بشر و براساس مقررات حقوق بین‌الملل مانند مقرراتی که به ممنوعیت شکنجه و سایر شکل‌های مجازات یا رفتار بی‌رحمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز مربوط می‌شود، فراهم سازند.

چهارم - قانون مرور زمان

۶- هرگاه در یک معاهده قابل اجرا پیش‌بینی یا در سایر تعهدات بین‌المللی حقوقی قید شده باشد، قانون مرور زمان نباید در مورد نقض‌های فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض‌های شدید قانون بین‌المللی بشردوستانه که براساس حقوق بین‌الملل جرم به حساب می‌آید، اعمال شود.

۷- قانون ملی مرور زمان برای سایر انواع نقض‌ها که براساس حقوق بین‌الملل جرم به حساب نمی‌آیند، از جمله محدودیت‌های زمانی قابل اعمال در دعاوی مدنی و سایر رویه‌های قضایی مدنی، نباید زیاده از حد محدودکننده باشد.

پنجم - قربانیان نقض‌های فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض‌های شدید قانون بین‌المللی بشردوستانه

۸- برای مقاصد سند حاضر، قربانیان اشخاصی هستند که به صورت انفرادی یا دسته جمعی دچار آسیب می‌شوند، از جمله آسیب جسمی یا روانی، رنج احساسی، زیان اقتصادی یا صدمه اساسی به حقوق بنیادی خود از طریق انجام اقدامات یا ترک اقداماتی که نقض‌های فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر، یا نقض‌های شدید قانون بین‌المللی بشردوستانه را تشکیل می‌دهند. هر جا مناسب باشد، و براساس قانون ملی، واژه «قربانی»، شامل بستگان درجه یک و بلافاصل، یا وابستگان مستقیم قربانی و اشخاصی است که در جریان مداخله برای یاری به قربانیان دچار رنج یا برای پیشگیری از آزار و شکنجه دچار آسیب شده‌اند.

۹- شخص بدون توجه به این که ناقض حقوق او شناسایی و بازداشت شده، تحت پیگرد فرار گرفته، یا محکوم شده باشد و بدون توجه به رابطه خانوادگی بین مرتکب و قربانی، باید قربانی به حساب آورده شود.

ششم - رفتار با قربانیان

۱۰- با قربانیان باید با انسانیت و احترام به حیثیت و حقوق انسانی آنان رفتار شود و برای تضمین ایمنی جسمی و رفاه و آسودگی روانی و حریم خصوصی آنان و خانواده‌های آنان تدابیر لازم به عمل آید. دولت باید اطمینان حاصل کند در قوانین ملی آن، تا حد امکان پیش‌بینی شود یک قربانی که از خشونت یا آسیب رنج برده از رسیدگی و مراقبت ویژه برخوردار شود تا از تکرار آسیب‌دیدگی در جریان امور حقوقی و اداری که به منظور تأمین عدالت و خسارت‌طراحی و اجرا می‌شود، اجتناب شود.

هفتم - حق دادخواهي قربانيان

۱۱- حق دادخواهي براي نقضهاي فاحش قانون بين المللي حقوق بشر و نقضهاي شديد قانون بين المللي بشردوستانه شامل حق قرباني به برخورداري از موارد زير براساس پيش بينيهاي حقوق بين الملل است:

(الف) دسترسی برابر و موثر به عدالت؛

(ب) جبران کافي، موثر و فوري خسارات به علت آسیب تحمل شده؛

(ج) دسترسی به اطلاعات مربوطه درباره نقضها و سازوکارهاي جبران خسارت.

هشتم - دسترسی به عدالت

۱۲- قرباني نقض فاحش قانون بين المللي حقوق بشر يا نقض شديد قانون بين المللي بشردوستانه بايد دسترسی برابر به حق دادخواهي موثر قضايي به گونه اي که براساس حقوق بين الملل پيش بيني شده، داشته باشد. حق دادخواهيهاي ديگر که در اختيار قرباني است شامل دسترسی به نهادهاي اداري و ساير نهادها و همچنين سازوکارهاي روشها و شيوههاي انجام شده براساس قانون ملي است. تعهدات ايجاد شده براساس حقوق بين الملل براي تضمين حق دسترسی به دادرسي مبتني بر عدالت و مطلوب و بيطرفانه بايد در قوانين ملي منعکس شود. به اين منظور کشورها بايد:

(الف) از طريق سازوکارهاي خصوصي و عمومي، اطلاعات درباره تمامي حقوق دادخواهي را که براي نقضهاي فاحش قانون بين المللي حقوق بشر و نقضهاي شديد قانون بين المللي بشردوستانه در دسترس است منتشر کنند؛

(ب) براي به حداقل رساندن ناراحتي قربانيان و نمايندگان آنان، حفاظت در برابر مداخله غيرقانوني به حریم خصوصي آنان آن طور که مناسب است و تضمين ايمني آنان در برابر ارعاب و انتقام جويي، همچنين خانوادهها و شهود آنان، پيش از، در جريان و پس از مراحل دادرسي که بر منافع قربانيان تأثيرمي گذارد، تدابير لازم به عمل آورند؛

(ج) به قربانياني که در صدد دستيابي به عدالت هستند، کمک مناسب ارائه دهند.

(د) کليه امکانات حقوقي، ديپلماتيک و کنسولي مناسب را براي تضمين اين امر که قربانيان بتوانند حقوق خود را براي حق دادخواهي جهت نقضهاي فاحش قانون بين المللي حقوق بشر يا نقضهاي قانون بين المللي بشردوستانه اعمال کنند، در دسترس آنان قرار دهند.

۱۳- کشورها علاوه بر ايجاد امکان دسترسی افراد به عدالت، بايد تلاش کنند امکاناتي به وجود آورند که به گروههاي قربانيان اجازه دهند آن طور که مناسب است براي ارائه ادعای خسارت و دريافت خسارت اقدام کنند.

۱۴- حق دادخواهي کافي، موثر و فوري براي نقضهاي فاحش قانون بين المللي حقوق بشر يا نقض شديد قانون بين المللي بشردوستانه بايد شامل کليه فرايندهاي بين المللي مناسب و موجود باشد که در آنها شخص بتواند حق حضور قانوني در دادگاه را داشته باشد و نبايد هيچ حق ديگري از او را براي دادخواهي در داخل کشور تضییع و سلب کند.

نهم - جبران خسارت براي آسیب وارده

۱۵- هدف از پرداخت غرامت کافي، موثر و فوري، حمايت از اجراي عدالت با رفع نقضهاي فاحش قانون بين المللي حقوق بشر يا نقضهاي شديد قانون بين المللي بشردوستانه است. ميزان غرامت بايد متناسب با شدت نقضها و آسیب وارده باشد. هر کشور براساس قوانين ملي و تعهدات حقوق بين الملل خود بايد به قربانيان براي انجام يا عدم انجام فعلي که مي توان آن را به آن کشور نسبت داد و نقضهاي فاحش قانون بين المللي حقوق بشر يا نقضهاي شديد قانون بشردوستانه بين المللي را تشکيل مي دهند، غرامت بپردازد. در مواردی که شخص، شخص حقوقي، يا واحد ديگري مسئول و محکوم به پرداخت غرامت به قرباني تشخيص داده شود بايد به قرباني غرامت بدهد يا اگر دولت پيشتر به آن قرباني غرامت داده، غرامت را به دولت بپردازد.

۱۶- در صورتي که طرفهاي مسئول براي آسیب وارده قادر يا مایل به اجراي تعهدات خود نباشند، کشورها بايد بکوشند برنامههاي ملي براي پرداخت غرامت و کمکهاي ديگر به قربانيان تدوين کنند.

۱۷- کشورها بايد، با توجه به ادعاهای قربانيان، آرای دادگاههاي داخلي را براي جبران خسارت عليه افراد يا واحدهاي مسئول آسیب وارده به اجرا درآورند، و بکوشند قضاوتهاي حقوقي معتبر خارجي را براي جبران خسارت براساس تعهدات قانون ملي و حقوق

بین‌الملل اجرا کنند. کشورها به این منظور باید براساس قوانین داخلی خود سازوکارهای موثری برای اجرای قضاوت‌های مربوط به جبران خسارت به وجود آورند.

۱۸- قربانیان نقض‌های فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض‌های شدید قانون بین‌المللی بشردوستانه باید براساس قانون داخلی و حقوق بین‌الملل، و با توجه به شرایط فردی، آن گونه که مناسب است و متناسب با شدت نقض و شرایط هر مورد، چنان که در بندهای ۱۹ تا ۲۳ پیش‌بینی شده خسارت کامل و موثر دریافت کنند، که شامل شکل‌های زیر است: اعاده وضع قبلی، پرداخت غرامت، ترمیم و بازپروری، جلب رضایت و تضمین‌هایی برای عدم تکرار.

۱۹- اعاده به وضع قبلی باید، هر گاه ممکن باشد، قربانی را به موقعیت اولیه پیش از وقوع نقض‌های فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر یا نقض‌های شدید قانون بین‌المللی بشردوستانه برگرداند. اعاده به وضع قبلی شامل، آن گونه که مناسب است: برگرداندن آزادی، برخورداری از حقوق بشر، هویت، زندگی خانوادگی و شهروندی، بازگشت به محل سکونت شخص، برگرداندن کار و برگشت اموال است.

۲۰- پرداخت غرامت باید برای هر خسارتی باشد که از نظر اقتصادی قابل ارزیابی است، آن گونه که مناسب و متناسب با شدت نقض و شرایط هر مورد، ناشی از نقض‌های فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض‌های شدید قانون بین‌المللی بشردوستانه باشد، مانند:

(الف) آسیب جسمی یا روانی

(ب) فرصت‌های از دست رفته، از جمله اشتغال، آموزش و پرورش و مزایای اجتماعی؛

(ج) خسارات مادی و از دست رفتن درآمدها، از جمله از دست دادن امکان بالقوه کسب درآمد؛

(د) زیان اخلاقی و معنوی

(ه) هزینه‌های لازم برای مساعدت حقوقی یا کارشناسی، دارو و خدمات پزشکی، و خدمات روانی و اجتماعی؛

۲۱- ترمیم و بازپروری باید شامل مراقبت پزشکی و روانی و خدمات حقوقی و اجتماعی باشد.

۲۲- جلب رضایت باید، هر جا عملی باشد، شامل تحقق هر یک یا تمامی موارد زیر باشد:

(الف) تدابیر و مقررات موثر به منظور توقف نقض‌های مداوم

(ب) تایید حقایق و افشای کامل و علنی حقایق به حدی که چنین افشایی باعث آسیب بیشتر نشود یا ایمنی و منافع قربانی، اقوام قربانی، شاهدان، یا اشخاصی که مداخله کرده‌اند تا به قربانی مساعدت کنند یا مانع از وقوع نقض‌های بیشتر شوند را به خطر نیندازد.

(ج) جستجو برای یافتن محل نگهداری افراد ناپدید شده، برای هویت و شناسایی کودکان ربوده شده، و برای اجساد کسانی که کشته شده‌اند و یاری به یافتن، شناسایی و به خاک سپردن دوباره اجساد براساس خواست ابراز شده یا فرضی قربانیان، یا روش‌های فرهنگی خانواده‌ها و جوامع؛

(د) اعلامیه رسمی یا رای و تصمیم قضایی برای اعاده شرف، اعتبار و حقوق قربانی و وابستگان نزدیک او؛

(د) عذرخواهی رسمی و علنی، از جمله اذعان به حقایق و پذیرش مسئولیت؛

(ه) مجازات‌های قضایی و اداری اشخاص مسئول ارتکاب به نقض‌ها؛

(و) بزرگداشت و یادآوری و ادای احترام به قربانیان؛

(ز) گنجاندن شرحی دقیق از نقض‌هایی که رخ داد در آموزش قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون بین‌المللی بشردوستانه و در مطالب آموزشی در کلیه سطوح.

۲۳- تضمین‌هایی برای عدم تکرار باید، هر جا عملی باشد، شامل تحقق هر یک یا کلیه تدابیر و اقدامات زیر باشد که به پیشگیری نیز کمک خواهد کرد:

(الف) تضمین کنترل موثر ارتش و نیروهای امنیتی به وسیله غیرنظامیان؛

(ب) تضمین این که در تمامی محاکمات برای رسیدگی به دعاوی مدنی و نظامی ضوابط و معیارهای مربوط به تشریفات قانونی، انصاف و بیطرفی رعایت شود؛

(ج) تقویت استقلال قوه قضاییه

(د) حمایت از اشخاص شاغل در حرفه‌های قضایی، پزشکی و مراقبت‌های بهداشتی، رسانه‌ها و سایر حرفه‌های مربوطه، و مدافعان حقوق بشر

(ه) ارائه آموزش قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون بین‌المللی بشردوستانه برای همه بخش‌های اجتماعی و آموزش آنها به ماموران اجرای قانون و همچنین نیروهای ارتشی و امنیتی، به صورت اقدامی ضروری و مداوم؛
(و) حمایت از رعایت اصول رفتار درست و معیارهای اخلاقی، به‌ویژه ضوابط بین‌المللی به وسیله کارکنان دولت، از جمله کارکنان اعمال و اجرای قانون، پرسنل دارالتادیب‌ها، رسانه‌ها، کادر پزشکی، روانشناسی، خدمات اجتماعی و پرسنل نظامی و شرکت‌های اقتصادی؛

(ز) حمایت از ساز و کارها برای پیشگیری از مناقشات و تضادهای اجتماعی و پایش و مراقبت و حل آنها
(ح) بازنگری و اصلاح قوانینی که به نقض فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض شدید قانون بین‌المللی بشردوستانه کمک می‌کنند یا اجازه نقض آنها را می‌دهند.

دهم - دسترسی به اطلاعات مربوطه درباره سازوکارهای نقض‌ها و جبران خسارت؛

۲۴- کشورها باید امکاناتی به وجود آورند که حقوق و حق دادخواهی که به آنها در این اصول و رهنمودهای اساسی اشاره شده و کلیه خدمات حقوقی، پزشکی، روانی، اجتماعی، اداری موجود و کلیه خدمات دیگری که ممکن است قربانیان حق دسترسی به آنها را داشته باشند به مردم، و به‌ویژه قربانیان نقض‌های فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض‌های شدید قانون بین‌المللی بشردوستانه اطلاع داده شود. از این گذشته، قربانیان و نمایندگان آنان باید حق داشته باشند خواهان اطلاعات درباره دلایل منتهی به قربانی شدن خود و درباره دلایل و شرایط مربوط به نقض‌های فاحش قانون بین‌المللی حقوق بشر و نقض‌های شدید قانون بین‌المللی بشردوستانه شده و این اطلاعات را به دست آورند و از حقیقت در رابطه با این نقض‌ها آگاه شوند.

یازدهم - عدم تبعیض

۲۵- کاربرد و تفسیر و تعبیر این اصول و رهنمودهای اساسی باید با قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون بین‌المللی بشردوستانه سازگار بوده و بدون تبعیض از هر نوع یا در هر زمینه و بدون استثنا باشد.

دوازدهم - عدم فسخ

۲۶- هیچ چیز در این اصول و رهنمودهای اساسی نباید به عنوان محدودکننده یا فسخ‌کننده هیچ یک از حقوق یا تعهدات ناشی از حقوق بین‌الملل یا قوانین داخلی تعبیر و تفسیر شود. به ویژه قابل درک است که اصول و رهنمودهای اساسی حاضر موجب تضييع حق دادخواهی و خواستن غرامت برای قربانیان کلیه نقض‌های قانون بین‌المللی حقوق بشر و قانون بین‌المللی بشردوستانه نمی‌شود. همچنین قابل درک است که این اصول و رهنمودهای اساسی موجب تضييع مقررات ویژه حقوق بین‌الملل نیستند.

سیزدهم - حقوق سایرین

۲۷- هیچ چیز در این سند نباید به عنوان فسخ‌کننده حقوق دیگران که در سطوح بین‌المللی یا ملی تحت حمایت قرار گرفته، به ویژه حق شخص متهم برای برخورداری از ضوابط لازم‌الرعایه و قابل اجرای محاکمات دادگاهی تعبیر و تفسیر شود.